

Englantilaislainojen osuus suomenkielisessä kaunokirjallisuudessa

Paavo Pulkkinen (Jyväskylä)

Angloamerikkalaisen kulttuurin vaikutus on erityisesti toisen maailmansodan jälkeen ollut voimakas kaikkialla sivilisoituneessa maailmassa. Englannin kieli on laajalti levinnyt eräänlaiseksi kansainväliseksi yleiskieleksi ja saavuttanut monissa maissa koulujen opetusohjelmassa vahvasti hallitsevan aseman. Lukuisien kansainvälisten järjestöjen ja suurten kongressien toiminnassa englantia on pääkieli. On luonnollista, että näissä oloissa monet kielet ovat omaksuneet vaikutteita englannista. Varsinkin englantilaisia lainasanoja on suorastaan tulvinut toisiin kieliin. (Kirjallisuutta ks. Sajavaara ym., *Anglismiprojekti: lähtökohdat ja menetelmät*, Reports from the Department of English, University of Jyväskylä, *Selosteita* 2, Jyväskylä 1978, s. 42—. Vrt. myös tässä vihossa julkaistua Sajavaaran ja Lehtosen artikkelia.)

Suomen kielikään ei ole jäänyt osattomaksi englantilaisperäisistä sanoista. Etenkin erikoisalojen termejä on omaksuttu kosolti. Runsaasti englantilaisia sanoja ja niistä muunnettuja slangi-ilmauksia esiintyy nuorison kielessä. Tähän mennessä suomen englantilaisia lainasanoja on tosin käsitelty kirjallisuudessa hyvin niukasti, miltei vain ohimennen. Lauri Hakulisen käsikirjassa Suomen kielen rakenne ja kehitys on varsin runsaasti lueteltu eri lainakerrostumiin kuuluvia sanoja, myös sellaista murteellista ja vanhentunutta ainesta, joka on nykyiselle kirjakielelle vierasta. Englantilaislähtöistä sanastoa on mukana kuitenkin varsin vähän. Teoksen uusimmassakin, 1979 ilmestyneessä laitoksessa on — ruotsalaisten lainasanojen joukossa — lueteltu vain 26 englantilaisperäistä sanaa (s. 378). Lukija saa näin ilmeisen erheellisen kuvan sanastoanglismien osuudesta, varsinkin kun ranskalaisperäisiä sanoja on mainittu yli 60 ja arabialaisperäisiäkin n. 40. Epäsuhtaan on ymmärrettävästi syynä se, että englantilaislainat ovat enimmäkseen nuoria eikä niistä ole juuri kirjallisuutta.

Kun Jyväskylän yliopistossa virisi 1977 tutkimushanke, jonka tarkoituksena oli selvittää englannin kielen ja angloamerikkalaisen kulttuurin vaikutusta suomen kieleen, liitettiin sen ohjelmaan myös kaunokirjallisuuden tarkastelu. Aineiston kokoajiksi valjastettiin useiden lukukausien aikana johtamani suomen kielen proseminaarin osanottajia. Heidän oli määrä esitelmänsä tarkastamisen yhtey-

dessä luovuttaa keräämänsä aines liputettuna tutkimuskäyttöön.

Opiskelijoille annetut tehtävät koskivat vain suhteellisen uutta kirjallisuutta; vanhimmat poimitut teokset ovat peräisin 1950-luvulta. Vanhempi kirjallisuus, jossa anglismeja saattoi odottaa esiintyvän kovin harvassa, ei tuntunut sopivan opiskelijain poimittavaksi. Taustaa luodakseni olen myöhemmin itse käynyt läpi muutamia englantilaisten ja amerikkalaisten teoksien vanhoja suomennoksia. Esitän seuraavaksi havaintojani englantilaisten lainasanojen esiintymisestä niissä.

Charles Dickensin monilukuisista varhaisuomennoksista olen poiminut teokset *Mugbyn rautatie-haara* (1869) ja *Sanoma Mereltä* (1882). Englantilaislainoja on molemmissa vain puolisen tusinaa. Edellisestä olen huomannut englantilaisten rahayksiköiden nimitykset *penni*, *punta* ja *shilling* sekä sanat *galloni*, *poni* (outouttaan kirjoitettu isolla alkukirjaimella ja selitetty alaviitteessä), *punssi* ja *tunneli*. Jälkimmäinen sisältää puhutteluilmaukset *mr*, *mrs* ja *sir* ynnä sanat *dollari*, *klubi* ja *superkargo* (selitettynä: »Virkamies Itä-Indian komppaniassa»).

Hieman enemmän anglismeja löytyi sadan vuoden takaisista Amerikan kirjallisuuden käännöksistä. Mark Twainin suomennoksesta *Tom Sawyerin seikkailut* (1879) poimin kymmenkunta erityisesti Amerikan oloihin liittyviä anglismia, jotka nykyäänkään eivät ole tuntemattomia: *Bowie-veitsi*, *centti*, *dollari*, *jury*, *kongressi* (Yhdysvaltain eduskunnasta), *lynkata* (»- - jos hänet päästetään irti, niin 'lynchavat' hänet»), *masteri* ('nuoriherra'), *presbyteriaani*, *sheriffi* (rinnalla *scheriffi* ja *yli-tuomari*) ja *skalppi*. Suomen kielelle aivan outo on *receptioni* 'jäseneksi-ottotilaisuus', joka hieno sana ei kirjan henkilöillekään ole selittämättä selvä.

Fenimore Cooperin runsaasta tuotannosta valitsin teoksen *Vakooja* (1882). Siitä löytyi tusinan verran englantilaisperäisiä lainasanoja: *kongressi*, *kuunari*, *massa* (neekeripalvelijan käyttämä puhuttelusana), *miss*, *punta*, *puritaani*, *rommi*, *sir*, *skalpeerata* (varustettuna suomentajan selityksellä), *tory*-puolue, *whig*-puolue, *yankee*. (Englannin vaikutuksesta johtuu lisäksi *taksa*-sanana tilapäinen käyttö merkityksessä 'vero'.) Mainittakoon, että dollarista on suomennoksessa käytetty (saksalaisperäistä) asua *taaleri*, jota kääntäjä on kenties pitänyt tutumpana.

Tarkastellut neljä teosta näyttävät yhdensuuntaisesti viittaavan siihen, että tuonaikaiset suomentajat ovat turvautuneet englantilaisperäisiin sanoihin hyvin säästeliäästi. Niitä on käytetty lähinnä vain silloin, kun on puhe tyypillisesti anglosaksiseen maailmaan liittyvistä käsitteistä, joille mitään omaperäisiä tai muualta lainattuja nimityksiä ei ole ollut tarjona. Varovaisuus on ollut tuolloin erityisen aiheellista, kun englannin kielen taitoa suomalaisessa lukijakunnassa oli erittäin vähän. Lukijoita auttaakseen kääntäjät ovat joskus lisänneet oudoimpiin sanoihin selityksen.

Samanaikaisesta alun perin suomen kielellä luodusta kaunokirjallisuudesta en ole englantilaisperäistä sanastoa haeskellut. Erehtymisen vaara ei liene kuitenkaan suuri, jos arvelee, että sitä esiintyy hyvin niukasti. Lähinnä tulevat kai

kysymykseen eräät juomien nimitykset, jotka ovat saaneet sijansa melko varhain sankirjoissakin: *punssi* (Helenius 1838: punsi), *toti* (jo Kokki-Kirjassa 1849), *rommi* (Europaeus 1853), *portviini* (Lönnr. 1875). Muita suhteellisen iäkkäitä, vanhassa kaunokirjallisuudessakin ehkä esiintyviä anglismeja ovat mm. *dollari*, *frakki* (Europ.: rakki), *mahonki* ja *tunneli* (kaikki mm. Lönnrotin sanakirjassa).

Tässä yhteydessä en voi tarkkailla, millaista vauhtia ja millaisina aaltoina anglismeja on noista päivin kieleemme tullut. On tehtävä pitkäkö hyppy lähemmäs meidän päiviämme ja ryhdyttävä tarkastelemaan englantilaislähtöisen sanaston esiintymistä kaunokirjallisuudessamme sen aineiston varassa, jota opiskelijain harjoitustyöt ovat tuottaneet.

Englantilaisperäisten sanojen poimiminen tekstistä on englantia tuntevalle ylioppilaalle suurelta osin helppoa, mutta huomattavia vaikeuksiakin siinä ilmenee. Usein opiskelijat käsittivät anglismeiksi sellaisia germaanisista tai klassisista kielistä peräisin olevia sanoja, jotka on omaksuttu kieleemme (lähinnä) ruotsista ehkä kauankin ennen englannin kielen vaikutuksen ulottumista suomeen. Alkuperän selvittämistä hankaloitti luotettavien apuneuvojen puute. Suomen kielen etymologinen sanakirja suosii yksipuolisesti vanhaa sanastoa, ja anglismien tutkijalle se tarjoaa apuaan niin harvoin, että opiskelijoilta pyrki jäämään hyödyntämättä sekin tietous, joka kirjasta olisi ollut saatavissa. Enimmäkseen he turvautuivat niihin etymologisiin viittauksiin, joita sisältyy sivistys-sanakirjoihin ja tietosanakirjoihin (sekä Suomen kielen käsikirjan sivistyssanastoon). Käyttökelpoinen apuneuvo oli myös Hellqvistin *Svensk etymologisk ordbok* sekä jossain määrin Noreenin ja Warbergin *Främmande ord i svenskan*. Monessa tapauksessa jouduttiin havaitsemaan, että eri teokset antavat vaihtelevia alkuperäselityksiä.

Englantilaislainoja ei ole helppo käytännössä aivan jyrkästi määrittää. Jotkut sanat, joiden leviämiseen englannin kieli on olennaisesti vaikuttanut ja jotka kenties on otettu alun perin käyttöön juuri englannin kieltä puhuvassa maailmassa, rakentuvat latinan ja kreikan sana-aineksista, ja ne on usein selitetty haku-teoksissa klassisten kielten pohjalta. Niinpä sana *helikopteri* koostuu kreikan sanoista *heliks* 'spiraali' ja *pteron* 'siipi', mutta kun kyseessä on amerikkalainen keksintö ja nimi on Amerikassa annettu, on syytä pitää sanaa anglismina. Sanan *reservaatti* (rinnalla myös *reservaatio*) 'rauhoitusalue' taustalla on latinan *reservare* 'säilyttää, varjella', mutta koska ensimmäiset intiaani- ja luonnonsuojelureservaatit (*reservations*) perustettiin Amerikassa, sana on kyseisellä tavalla käytettynä anglismi.

Sana *televisio* koostuu kreikan sanasta *tēle* 'kaukana' ja latinan sanasta *visio* 'näkeminen', mutta kyseisen keksinnön syntyhistorian nojalla nimitys on katsottava englanttiin perustuvaksi. Sen sijaan *radio*, jonka Gösta Bergman mainitsee (Kortfattad svensk språkhistoria s. 212) ruotsin englantilaislainojen joukossa, on

kyseenalaisempi tapaus. Sanaa *radio* (< lat. *radius* 'säde') on viljelty laajasti eri kielissä jo ennen nykyaikaisen radion kehittymistä, johon puolestaan ovat vaikuttaneet lukuisat keksijät eri maissa. Jäljempänä *radio* on jätetty laskelmista pois — mikä ei välttämättä ole oikea ratkaisu.

Hakulinen mainitsee sanan *tupakka* englannista juontuvana. SKES:n mukaan sana on kyllä tullut meille ruotsin ja saksan kautta englannista, mutta kun se Englantiin on taas saatu romaanisista sivistyskielistä espanjasta ja portugalista (joihin se on omaksuttu Länsi-Intian alkuasukaskielistä), on vaikea pitää sitä varsinaisena anglismina. Englanti on ollut vain välivaihe tämän sanakulkurin levikin kannalta. Samantapainen on historialtaan murrenana *potaatti* (ks. SKES).

Anglismeiksi on kyllä aihetta lukea ne eksoottisten maiden oloihin liittyvät alkuasukaskielten sanat, jotka ovat kulkeutuneet moniin kulttuurikieliin nimenomaan englannin välittämänä. Niissä heijastuu brittiläisen imperiumin muinainen mahti, joka 1600-luvulta lähtien vähitellen alisti siirtomaahallintonsa piiriin alueita kaikista maanosista. Mainittakoon esimerkkeinä vaikkapa sanat *bungalow* (alkuaan hindin kielestä), *curry* (tamilista), *mahonki* (länsi-intialaisista kielistä), *pyjama* (hindistä tai persiasta) ja *tiikki* ~ *teak* (malaijista). Anglismeiksi ovat samoin katsottavissa amerikanenglannin välittämät intiaanikielten sanat, kuten *kojootti* ja *vigvami* ~ *wigwam*, niin ikään esim. *ranch*, joka on lähtöisin amerikan-espanjasta mutta levinnyt mm. suomen kieleen englannin välittämänä.

Muutamia englantilaismalliset ilmaukset on omaksuttu osaksi suomennetussa muodossa, esim. *filmitähti* < *filmstar*, *supermiehen* < *superman*, *hampurilainen* < *hamburger*, *seksikäs* < *sexy*. Tällaisten sisällyttäminen anglismien joukkoon on kiistatonta. Sanastoanglismeihin kuuluvat tietenkin myös käännöslainat, esim. *poikaystävä* < *boy-friend*, *täystyöllisyys* < *full employment*, sekä merkityslainat, esim. *päänsärky* 'päänvaiva', *aggressiivinen* 'tarmokas, hyvin aktiivinen' (markkinointi tms.). Tämäntapaista englannin vaikutusta on nykyisessä suomen kielessä kosolti, joskaan sen osuus ei kaunokirjallisuudessa liene lähimainkaan yhtä suuri kuin esim. sanomalehdissä. Käännös- ja merkityslainojen havaitseminen on enimmäkseen varsin vaikeaa, eikä opiskelijoiden keräämän aineiston varassa voi niihin puuttua ollenkaan. Ne on siis jätetty esityksestäni sivuun.

Mukaan on kuitenkin kelpuutettu sana *idiootti*. Hellqvistin mukaan ruotsin *idiot* on laina saksasta ja englannista, joihin sana puolestaan on omaksuttu klassisista kielistä (kr. *idiótēs* »privatsman i motsats till statsman, alltså: okunnig i statsaker, sedan: okunnig i allm.»). Kun sana on kehittynyt nykyiseen merkitykseensä 'vajaaälyinen, typerys' englannissa ja siten leimautunut ikään kuin uudeksi sanaksi, sitä voidaan pitää anglismina. Sana *paneeli* tarkoittamassa tietynlaista keskustelua ja keskustelijaryhmää on loitonnut vielä kauemmas perinnäisestä käytöstään ja on ilmeinen anglismi. Sitä vastoin esim. *agentti*-sanan merkitys 'salaisen palvelun asiamies, vakoilija' liittyy niin läheisesti perinnäiseen 'asiamiehen, edustajan' merkitykseen, ettei ole yhtä selvää aihetta

pitää sitä anglismina, vaikka kyseisen käytön yleistymiseen lienee anglosaksisella viihdekirjallisuudella tuntuva osuus.

Tarkasteltaessa kaunokirjallisuudessa käytettäviä anglismeja saattavat pulmia aiheuttaa jotkut sitaatit. Jäljempänä esitettäviin numerotietoihin ei ole sisällytetty englanninkielisiä lauseita eikä tilapäisiä sanayhdistelmiä, ei myöskään englantilaisasuisia erisnimiä eikä englantia puhuvien henkilöiden repliikkeihin suomentamatta jätettyjä sanoja.

Mainitsen pari esimerkkiä Tuula Saarron romaanista *Rakkauden ja vihan saari*, joka käsittelee YK:n joukkojen toimia Kyproksessa.

Esikunta on tuossa *Blue Baret Campissa* Kyckon ja lentokentän välissä (307).

Tai minä menen naimisiin että pääsen asumaan tonne »Married Quarteriin» (234).

On myönnettävä, että tällaiset ainekset osaltaan antavat tekstille paikallisväriä tai muuten sävyttävät sitä. Kun niillä ei kuitenkaan ole varsinaisesti mitään asemaa suomen kielessä, olisi turhaa niitä sisällyttää englantilaislainoja koskeviin laskelmiin.

Ennen numerotietojen esittämistä on vielä syytä todeta, että ne valitettavasti eivät selviä raakalainoja koskevinakaan ole ehdottoman tarkkoja. Kun aineksen keruusta ovat huolehtineet opintojensa alkupäässä olevat opiskelijat, ei voi hevin odottaa, että he olisivat kaikkia asiaan kuuluvia sanoja havainneet, varsinkin kun etymologisten apuneuvojen puute aiheutti omat hankaluutensa. Opiskelijoilla oli kyllä ohje ottaa kaikki mahdollisestikin englantilaisperäiset sanat mukaan, ja käydessäni kriittisesti läpi heidän keräelmänsä jouduin poistamaan melkoisen määrän asiaankuulumatonta ainesta. Yhtä ja toista on poimijoilta kumminkin jäänyt huomaamatta, niin että todellisuudessa sana-anglismeja on jonkin verran runsaammin, kuin luvut osoittavat.

Oman epätarkkuutensa aiheuttaa myös se, että läpikäytyjen teosten laajuutta ei ole mitattu edes sivumäärillä (mikä sekin olisi epämääräinen peruste). Pyrkimyksenä on kuitenkin ollut ottaa tarkasteltavaksi »normaalin» laajuisia kaunokirjallisia proosateoksia (enimmäkseen romaaneja). — Huomiota ei ole kiinnitetty siihen, kuinka monta kertaa kukin englantilaisperäinen sana esiintyy kussakin teoksessa. Laskelmat osoittavat siis vain erilaisten sanojen määriä. Sitä paitsi samakantaiset sanat on yleensä laskettu yhdeksi, varsinkin sellaiset, jotka juontuvat samasta englannin äännöksestä (esim. *grilli* ja *grillata*, *meikki* ja *meikata*).

Ennalta tuntui ilmeiseltä, että englantilaislähtöisiä sanoja olisi runsaammin käännöskirjallisuudessa kuin alun perin suomeksi kirjoitetuissa teoksissa. Samoin oli odotettavissa, että anglismien määrä olisi lisääntymässä. Keräyttämieni poimielmien aineiston olen näiden oletusten todentamiseksi jakanut karkeasti neljään 10 teosta käsittävään ryhmään: 1) vanhemmat suomennokset,

2) vanhemmat alkuperäisteokset, 3) uudemmat suomennokset ja 4) uudemmat alkuperäisteokset.

1. ryhmään kuuluu käännöksiä, jotka ovat suomeksi ilmestyneet vuosina 1955—61.

2. ryhmässä on suomalaisia teoksia vuosilta 1956—64; kirjoittajat ovat Veikko Huovinen (kaksi kirjaa), Eeva Joenpelto, Anu Kaipainen, Eeva Kilpi, Juha Mannerkorpi, Veijo Meri, Hannu Salama, Mauri Sariola ja Marja-Liisa Vartio.

3. ryhmä käsittää suomennoksia vuosilta 1975—77. (Yhden teoksen aineiston keräsin täydennykseksi itse.)

4. ryhmään kuuluu alkuperäisteoksia, jotka ovat ilmestyneet 1966—76 (enimmät 1970-luvulla). Kirjailijanimet ovat Veikko Huovinen, Marianne Kutila, Anni Lahtinen, Reijo Lehtinen (kaksi kirjaa), Juhani Peltonen, Tuula Saarto, Hannu Salama ja Lassi Sinkkonen (kaksi teosta).

Erilaisia englantilaisperäisiä sanoja esiintyy tarkasteltavissa ryhmissä kirjaa kohti keskimäärin seuraavasti:

1) vanhemmat käännökset	26,4
2) » alkuperäisteokset	22
3) uudemmat käännökset	57,9
4) » alkuperäisteokset	30

Vaikka lukuihin on suhtauduttava aiemmin esitetyin varauksin, ne näyttävät vahvistavan ensinnä sen odotuksen, että anglismeja on enemmän käännettyssä kuin alun alkaen suomeksi kirjoitetussa kirjallisuudessa. Varsinkin uudemman aineiston luvuissa on selvä ero. Toisaalta on nähtävissä myös anglismien ilmeinen lisääntyminen viime vuosikymmeninä.

Englantilaisperäisten sanojen yleisyydessä on yksityisten teosten välillä huomattavia eroja. Vanhemmista käännöksistä sisältävät runsaimmin anglismeja Somerset Maughamin *Elämältä se maistui* (39) ja Richard Gordonin *Kapteenin pöytä* (37). Vähiten oli löytynyt Agatha Christien teoksesta *Askel tyhjyyteen* ja Alistair MacLeanin kirjasta *Pako yli Jaavan meren: molemmista 14*. Vanhemmissa alkuperäisteoksissa on vaihtelua vielä enemmän. Opiskelija oli löytänyt Salaman *Juhannustansseista* 32 anglismia, mutta tarkistukseni perusteella määrä on nostettavissa 40:een. (Huomaamatta jääneiden tapausten määrä lienee tavallista suurempi.) *Meren Peiliin* piirretystä naisesta on poimittu 33 anglismia. Toista laitaa edustavat *Mannerkorven suppeahko Vene lähdessä* (8) ja *Joenpellon Viisaat istuvat varjossa* (13).¹

¹ Samankin kirjailijan teosten välillä voi joskus olla huomattavia eroja. Tähän ryhmään sisältyvästä Mauri Sariolan kirjasta *Maaailman pitkä sivu* (1961) on löytynyt 30 anglismia, vuosikymmentä myöhemmästä (laskelmiin sisältymättömästä) Sariolan kirjasta *Näin lentää outo lintu* (1971) vain 7. Tekee mieli uumoilla, että kirjailija on jälkimmäistä teosta laatiessaan tietoisesti vältellyt englantilaisperäisiä sanoja.

Uusista käännöksistä sisältää ylivoimaisesti eniten englantilaisperäisiä sanoja David Nivenin *Hurja*, hauska, vanha, hyvä *Hollywood*, josta on poimittu 119 tapausta. Seuraavina ovat Kazanin *Pelon maa* (67) ja Lewisin *Babbit* (66). Niukkimmin on anglismeja löytynyt Goldmanin *Maratoonarista* (40) ja Robbinsin teoksesta *Suuri unelma* (42). On siis todettavissa, että vähitenkin anglismipitoiset suomennokset sisältävät ainakin saman verran kyseistä ainesta kuin runsainta anglismien viljelyä edustavat alkuperäisteokset. Tosin uusissa käännöksissä on sivumääräkin yleensä suurehko.

Jossain määrin osoittavat anglismien esiintymisen runsaussuhteita myös laskelmat siitä, kuinka monta erilaista sanaa kuhunkin osamateriaaliin sisältyy. Vanhemmissa teoksissa oli alkuperäisissä 124 ja käännettyissä 133 erilaista anglismia, kun taas uudemmissa alkuperäisteoksissa oli 194 ja suomennoksissa 247. Vanhan ja uuden aineiston välillä on siis tuntuva ero niin alkuperäisteoksissa kuin käännettyissäkin. Sen sijaan varhemmista suomennoksista ei yhteensä ole kertynyt mainittavasti enempää erilaisia anglismeja kuin alkuperäisteoksista.

Koko aineistosta löytyi erilaisia englantilaisperäisiä sanoja alun viidettäsataa (419). Joukossa on kosoltikin sanoja, jotka esiintyvät vain yhdessä teoksessa, ehkä aivan satunnaisesti tai slangiväännöksinä. Toisaalta on monia sellaisia ilmauksia, jotka on kirjattu lukuisista teoksista ja jotka siten kiistatta osoittavat saaneensa vankan sijan nykysuomessa. Selvitelläkseni, mitkä anglimit ovat kaunokirjallisuuden kielessä kutakuinkin yleisiä, erottelin materiaalistani kaikki ne sanat, jotka on poimittu vähintään kolmesta teoksesta. Niitä kertyi 147. Tarkastelen seuraavaksi näitä sanoja aihepiireittäin.

Varsin monet anglimit liittyvät Englannin tai Yhdysvaltain oloihin ja esiintyvätkin — tosin eivät kaikki — useimmiten käännöksissä. Tällaisia ovat esim. tittelit *lady*, *lordi*, *miss(i)*, *mr.*, *mrs.*, ja *sir*, rahayksikköjen nimitykset *dollari (taala)*, *guinea*, *penny*, *punta*, *sentti* ~ *centti* ja *shillinki* sekä mittayksiköiden nimet *eekkeri*, *gallona*, *jaardi* ~ *yardi* ja *maili*; meikäläiseenkin käyttöön on yleistynyt *tonni*.

Enimmäkseen anglosaksisten maiden kuvauksissa tavataan ammatteja tarkoittavat sanat *cowboy*, *farmari* (ja *farmi*), *jockey*, *manageri* ja *sheriffi*; laajempaan käyttöön levinneitä ovat *freelance(r)*, *klovni*, *konstaapeli*, *reportteri* ja *stuerkki*, samoin kansallisuutta osoittavat *britti(läinen)*, *jenkki* ja *skotti*. Pääasiallisesti anglosaksiseen miljööhön rajoittuvat *college* ja *kampus* ~ *campus* kuten myös urheilukielen sanat *baseball*, *golf*, *hockey* ja *kriketti*. *Tennis* on kotiutunut yleiskieleen ja syrjäyttänyt »verkkopallon», *treenata* puolestaan häätynyt puhekieleen.

Englannin kielen vaikutus on monissa kielissä erityisen tuntuva huvittelun ja viihteen alalla. Meikäläisen kaunokirjallisuuden sanastoa ovat mm. *baari*, *bestseller*, *bridge*, *filmata*, *filmi*, *filmitähti*, *nonstop*, *party*, *piknik*, *pokeri*, *pop*, *saluuna*, *show* ja *turisti*. Erikseen mainittakoon anglosaksisen juomakulttuurin vaikutuk-

sesta kertovat sanat *bitter*, *brandy*, *coca-cola*, *cocktail*, *drinkki*, *gini*, *grog*, *portviini*, *rommi*, *sherry*, *skottilainen* (viskistä), *tonic* ja *viski* ~ *whisky*. Amerikanenglannista lienee opittu huumeen nimitys *marihuana*, joka tosin on alkuaan espanjaa. Kevyen musiikin runsaasta sanastosta ovat mukaan päässeet *blues*, *bändi*, *foksi*, *jazz* ~ *jatsi* ja *rock* ~ *rokki*.

Jokapäiväiseen elämänmenoon liittyvistä sanoista muodostavat suurimman ryhmän vaatekappaleiden ja -materiaalien nimitykset: *bikini*, *farmarit* ~ *farkut*, *frakki*, *jumpperi*, *nailon* ~ *nylon*, *pyjama*, *s(h)ortsit*, *smoking* ~ *smokki*, *teryleeni*, *tweed*, *ulsteri*. Ruokatalouteen kuuluvat sanat *curry*, *greippi* ~ *grape*, *grillata*, *grilli*, *keksi*, *ketsuppi*, *pekoni* ja *pihvi*. Asumiseen liittyvät *boksi*, *bungalow*, *halli*,² *kämpä* ja *WC* ~ *vessa*; samaa aihepiiriä lähellä ovat *city*, *motelli* ja *slummi*.

Kaunokirjallisuuden kieleen on englantilaisperäistä tekniikan sanastoa päässyt vähän. Tarkasteltavassa osa-aineistossa on vain *farmari*(auto), *morse*(ltaa), *startata* ja *startti* (osaksi urheilussa), *tankki*, *televisio* ja *tunneli*. Kaupan ja talouselämän osuus on niin ikään vähäinen: *bisnes* ~ *business*, *budjetti*, *s(h)ekki*, *trusti*.

Yrittämättä pitemmälle menevää ryhmittelyä luettelen vielä mainitsematta olevat vähintään kolmesti tavatut anglismit aakkosjärjestyksessä: *all right*, *amira-liteetti*, *bluff/ari*, *-ata*, *-i*, *bunkkeri* ~ *punkkeri*, *füilis* (~ *feelingki!*), *flirt/ata*, *-tailla*, *-ti*, *gangsteri*, *gentleman(ni)*, *hani* ~ *honey*, *hippi*, *huligaani*, *humpuuki*, *idiootti*, *iisi(sti)*, *jengi*, *kidnap/ata*, *-paus*, *klubi*, *lift/ata*, *-i*, *mahonki*, *meik/ata*, *-ki* ~ *make-up*, *messi*, *muki*, *okei* ~ *OK*, *partneri*, *playboy*, *revolveri*, *seksi*, *seksikäs*, *s(h)ampoo*, *shokki*, *snobi(smi)*, *standardi*, *stoori* ~ *story*, *stressi*, *taksi*, *teip/pi*, *-ata*, *terrieri*, *tiptop*, *trimmata*, *ufo*.

Eräät sanat on kirjattu paljon useammistakin teoksista. Luettelen vielä ne ilmaukset, joista on kertynyt poimintoja vähintään kahdeksasta kirjasta: *baari*, *boksi*, *cocktail*, *college*, *dollari*, *farmarit* ~ *farkut*, *film/i*, *-ata*, *gangsteri*, *gini*, *golf*, *grill/i*, *-ata*, *grog*, *halli*, *jazz* ~ *jatsi*, *jengi*, *jenkki*, *klubi*, *konstaapeli*, *lady*, *lordi*, *mahonki*, *maili*, *meik/ki*, *-ata* ~ *make-up*, *miss(i)*, *muki*, *nailon* ~ *nylon*, *okei* ~ *OK*, *pihvi*, *punta*, *pyjama*, *reportteri*, *revolveri*, *rock* ~ *rokki*, *rommi*, *seksi*, *s(h)ekki*, *shokki*, *show*, *sir*, *slummi*, *taksi*, *televisio*, *tennis*, *turisti*, *tweed*, *ulsteri*, *WC* ~ *wc* ~ *vessa* (*veesee* ~ *veski*), *viski* ~ *whisky*. Näin vahvasti juurtuneita sanoja karttui 48.

Palaan vielä niiden 147 sanan pariin, joista oli poimintoja vähintään kolmesta teoksesta. Ei liene perusteetonta katsoa, että sellaiset ilmaukset, jotka esiintyvät vain anglosaksista ympäristöä käsittelevissä käännöksissä, eivät ole vakiintuneet suomen kielen sanavarastoon yhtä kiinteästi kuin ne, joita alun alkaen suomeksi kirjoittavat kaunokirjailijat viljelevät meikäläisiäkin oloja kuvatessaan. Tarkasteltavissa sanoissa onkin neljättäkymmentä sanaa, joiden poiminnot ovat pelkästään suomennoksista. Ei voi tietenkään väittää näin

² Anglismiksi luettavissa oikeastaan vain merkitys 'tilava eteishuone' (ks. Hellqvist s.v. 2. *hall*).

suppean aineiston perusteella, etteivät kyseiset sanat saattaisi esiintyä myös alkuperäisteoksissa. Silkkää sattumaa useiden sanojen löytyminen vain käännöksistä ei tosin liene. Laajankin materiaalin valossa monet ilmaukset — joihin varmaan eivät kaikki — ilmeisesti osoittaisivat olevansa vahvasti sidoksissa käsiteltäviin anglosaksisiin oloihin.

Mainitsen seuraavaksi ne vähintään kolmesta suomennoksesta poimitut anglimit, joista ei ole aineistossani esiintymiä alkuperäisteoksissa: *amiraliteetti*, *baseball*, *bestseller*, *bridge*, *britti*(läinen), *college*, *cowboy*, *curry*, *eekkeri*, *golf*, *guinea*, *hockey*, *idiootti*, *jaardi* ~ *yardi*, *jockey*, *kampus*, *kriketti*, *manageri*, *marihuana*, *messi*, *mr.*, *mrs.*, *pekoni*, *penny*, *portviini*, *revolveri*, *saluuna*, *sentti* ~ *centti* (rahayks.), *sheriffi*, *shillinki*, *sir*, *skotti*, *skottilainen* (viski), *standardi*, *stuertti*, *taala*, *leip/ata*, *-pi*, *trusti*. Joukossa on mm. sellaisten ammatinharjoittajien, pelien, suuhunpantavien, mittayksiköiden ym. nimityksiä, joilla meikäläisessä kulttuurissa on vähän tai ei lainkaan sijaa. Enimmät ovat kyllä joltisenkin tuttuja suomen kielen käyttäjille ja esiintyvät puhekielessä.

Kuten sopii odottaa, on aineistossani niukasti sellaisia anglismeja, joista on kirjattu esiintymiä vain alkuperäisteoksista. Pelkkää sattumaa on, ettei sanoja *blues*, *teryleeni* ja *ufo* ole tavattu käännöksistä. *S(h)ampoosta* ja *jumpperista* saattaa arvella samaa, mutta on myös mahdollista, että kääntäjät ovat puhuneet (*hiusten*)*pesuaineesta* ja *villapuserosta*. Aivan ilmeistä on, että ammattitaitoinen kääntäjä ei hevin jätä suomentamatta sanaa *story* eikä tulkitse ilmausta *take it easy* suomeksi »ota iisisti», vaikka rennossa arkisuomessa *stoori* ja *iisi(sti)* ovatkin aika yleisiä. Vain nuorison slangia on suomessa *hani* ~ *honey*.

Tarkasteltuani sitä anglismien joukkoa, josta kaunokirjallisuuspoimintoja on kertynyt runsaanlaisesti, muistutan varmuuden vuoksi nykysuomessa olevan paljon muitakin melko yleisiä englantilaisperäisiä sanoja. Tämän esityksen pohjana olleessa materiaalissakin on edellä mainittujen 147:n vähintään kolmesta kirjasta tavatun sanan lisäksi alun toistasataa ilmausta, jotka sormituntumani mukaan eivät nykysuomessa ole harvinaisia.

Nykypäivien yleiskielessämme on sanastoanglismeja siis satalukuinen määrä, joukossa varsin yleisiä. On kuitenkin todettavissa, ettei anglismien taajuus suurelle yleisölle tarkoitetuissa suomenkielisissä teksteissä yleensä ole hätkähdyttävän suuri — vaikka muutamilla erikoisaloilla saattaa olla huomattavakin. Englantilaisperäiset tulokkaat eivät kuulu kieleemme tiheimmin käytettyihin ilmauksiin. Suomen kielen taajuussanakirjaan — jonka aineisto tosin juontuu 1960-luvulta — on esittelemistäni 147:stä kaunokirjallisuuden »tavallisesta» sanasta päässyt laskujeni mukaan vain 32, enimmäkseen hyvin vaatimattomalle sijaluvulle. Lähimpänä kärkeä ovat *filmi* ja *budjetti*, mutta nekään eivät mahdu tuhannen kärkisanan joukkoon (sijaluvut 1082 ja 1667). Tässä valossa ei näytä olevan aihetta olla suomen kielen englantilaistumisesta niin huolissaan kuin jotkut sanomalehtien yleisönosaston kirjoittajat.

The proportion of English loanwords in Finnish fiction

Paavo Pulkkinen (Jyväskylä)

The Anglicism Project, started in Jyväskylä in 1977, has included the study of words of English origin occurring in Finnish fiction. Finnish language students have been collecting material for their proseminar papers, using both recent Finnish translations of English fiction and also literary works written originally in Finnish. For comparison the present writer has also examined a few translations from English dating from about a hundred years ago. The material provided by these early sources proved to be extremely scanty: no more than half a dozen to a dozen different English loanwords occurred in each book.

Since it was to be expected that there would be more Anglicisms in the translations than in the original Finnish works, and more in later than in earlier periods, the books selected were divided into four groups of ten books each, and the number of lexical Anglicisms per book was calculated for each group. (Translation and semantic loans were not included because it is difficult to distinguish them.) The results were as follows:

- 1) older translations (1955—61): 26.4
- 2) older Finnish works (1956—64): 22
- 3) more recent translations (1975—77): 57.9
- 4) more recent Finnish works (1966—76): 30

The figures thus confirm expectations. In particular, they show that translations nowadays use English loans more often than earlier. The number of anglicisms in individual works varies widely: 8—119.

The relations between the groups are also reflected in the number of different anglicisms noted in each group: 1—133, 2—124, 3—247, 4—194. The more recent works thus use a much wider range of these words than the older works.

The total number of different words noted was 419. 145 words occurred in at least three books. The article presents this set of relatively well-established words according to their semantic fields. Many of these English loans occur in more than three of the books selected. Words appearing in at least eight works are listed separately: there are 48 of these exceptionally widely distributed cases.

The writer estimates that among the words occurring in fewer than three of the works studied over a hundred are in relatively general use. There are thus several hundred lexical Anglicisms in modern standard Finnish; many of these are fairly common. Nevertheless, Anglicisms are not very frequent in texts intended for the general public, and are not among the most frequently used expressions of all.